

rra izan eban. Gero gudaldiak Kartago'n izan ziran. Kartago zapalduak Erroma'ri itzi bear izan eutsozan España'ko uriak eta etxeko ondasunak.

Gero Kartago'ri berari eraso eutson Erroma'k: Jatekorik izan ez egien, bideak ebagi eutsezan eta erromatar mutillak inguru guztia artu eben. Barruan goseak egingo eban bere egitekoa. Orrelan errez sartu ziran urira erromatarak.

Barruan sekulako sarraskia egin eben: bizirik arrapatuak joputzat saldu, uriko etxe guztietan lapurretak egin, etxeak bota eta azkenean gatza erein geiago ezer gauza bizirik erne ez zeiten. Erroma'k benetakio gorrotoa eukan biotzean.

Erroma'k guda orretan galdu eban bere gaztedia, etxeak jausita eukezan, erri-jentea gose zan. Baiña kosteak kosta, guda irabazi eban eta mundu-alde onetan nagusi geratu zen Erroma.

Inguruan ziran errialdeak Kartago'n Erroma'k egin ebana ikusita, olako erri bategaz adiskide izatea obe zala erabagi eben eta errez sartu ziran Erroma'ren buztarripa.

Baiña guda egitea erabagi ebenak Erromak azpiratu ebazan eta Erromak printzeak ekarten ebazan kateakaz lotuta garaipena ospatzeko azpiratuak erriaren aurrean lotuta agertzen zirala, eta azkenean Erromak eruen bizi eta ondasunak kentzen eutsezan.

Urrin bizi ziranak ez ziran ikarutzen Erroma'ren mepen egoteko, euren erregea galdu eta Erroma'ko agintaria aritzen eben eta Erromako gudariak lurralde arein barruan geratzen ziran. Bakea nai ba-eben, euren oituzkaz bakean bizi izaten izten eutsen Erroma'k.

Orrelan zabaldu zan erromatarren agiterria eta bere menpean eukazan Ejipto, eta Lur-Arte itxasotik India'ra artekoa dana, guda-zale ziran Kreta ta Grezia be bai.

Aginterrien eredu geratu da Erroma urrengo gizaldientzat eta gaur be indarrean dago erromatarren legedia.

Lurralde guzti ori, ibilteko gupide edo kaltzadaz beterik itzi eban Erroma'k. Estrata orretatik ebiltzan merka-

riak eta gobernuko agintariak, eta, batez be, gudariak urratu zan bakea konpontzera joaten ziranean. Bake orretan bizi ziran milloika gizaki.

India'k eta Txina'k, an urrutian, ez eben Erromagaz asarrerik izan eta inguru aretan merkatarien ekintzak aurrera jarraitu eben: Sedea, espeziak, arri-bitxiak, edontzi fiñak, tapizak eta beste salgai karu asko saltzen ziran an.

Beste jokabide bat izan eben erromatarak iparraldeko errialdeakaz, sakabanatuta bizi ziran galiarrakaz. Oneik lanean bizi ziran olezko etxeetan, lurra lantzen, abereak azten, ote orrelan euren buruak mantentzen; gorua arildu, euna egin, seme-alabak azi.

Gudarako latza zan galitarren erri ori, baiña Erroma'k gudaroste ohea eukan eta izkillu obeak. Leiñurik leiñu eraso eta Galia osoa menperatu eban Erroma'k.

Guda-gizaon orrein artetik urtena dogu Zesar, Galietako guda irabazi eban. Eta etxera etorri zanean, Erroma'ri berari eraso eta bera geratu zan nagusi, diktadore, baiña olako agintaritzarik naiz ez-eta Brutus'ek erail egin eban senatuan.

Orain zelan bideratu Erroma'ko agintaritza? Iñork ez ekian gobernatzan, gitxik ekien irakurten... baiña prest egozan ondoen berba egiten ebanari eta jatekoak ta jolasak eskintzen ebazanari aginpidea emoteko.

Orrelan sortu zan gudaiburu berruak agintaritzara sartzeko eta Zesar'en illoba zan Kaisar Augustu'ko irabazi eban. Bosteun urtean agindu eben olako Zesar edo Kaiserrak. Geienak ez ekien agintzen, bai ostera arzurizko uguztegiak egiten, tresneri apaiñak gertatzen, esku-ida-tziak ziran liburuak egiten...

Azkenean, lur ezagun guztiaren jabe ziran erromatarrai be azkena eldu jaken, sortaldean bizi ziran basatien eskutik, tatariarren eta undarren eskutik. Eta iparraldean be baziran errialdeak ugari. Erroma beera ta beera dota eta mundu barri bat asi da sortzen Europa osoan.

Gogoratu daiguzan gaurko laterriak sortu dabezan erialde batzuk. Eslaboak, godoak, bandaloak, sueboak, eruloak, saioiak, angloak, frankoak... eta erromatarren naiz erri barri onein denporan, or daukagu Añamendi-inguruan naikoa isilik, gure Euskalerrria.

Olazar'tar Martin'ek

AFRIKA: MUNDUKO GIZONIK AUNDIENAK

Munduko gizonik txikienak diran pigmeoen ondoan bizi dira aundienak diran watusiak, geianak metro bitik gorakoak. Emakumeak asko txikiagoak.

Zergaitik ain luzeak? Nondik etorriak? Ez dakigu. Beso eta anka luzeak daukez, baiña gorputza meea. Azalez baltzak dira baiña ez oso baltzak.

Lurgintzan eta abere-azkuntzan egiten dabe lan, baiña lanik geiena menpean daukezan bakutuak egiten dabe.

Adar luzedun beiak daukez baiña oneik iltea debekatu-ta dauke eta orrelan abereak asko ugaritzen dira. Euren-

tzat larreak billatu bear!

Munduko saltzaillerik onenak dira.

Jauzi aundiak egiten be onak dira baiña ez dira urrertzen olinpo-jokoetara, emen jokariak ez dabelako onartzen euren jauzi egiteko erea.

Oso dantzariak dira eta dantzarako jazki politak artzen dabez, orkatilletan txiliñak dabezela. Buruan, oster, apaingarri luzeak.

Olazar'tar Martin'ek